

ВАГОМІСТЬ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АРБІТРА У ФУТБОЛІ

Андрій САМЧУК, Мар'ян ПІТИН

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Статтю присвячено визначенню вагомості чинників впливу в професійній діяльності арбітра у футболі. За допомогою експертних оцінювань з'ясовано, що значний вплив на діяльність арбітра у футболі мають якість інвентарю; поведінка гравців, поведінка асистентів арбітра, наявність на матч офіційних осіб, стан здоров'я, самопочуття, настроїв, психологічне налаштування, сформованість ставлення до команд; поінформованість про команди, склад суперників, основна професійна діяльність арбітра.

Ключові слова: діяльність арбітра, футбол, чинники, вагомість.

Постановка проблеми. У теорії спорту виділено способи визначення результату у професійній діяльності (В. Н. Платонов, 2004). Так, види спорту розділено на чотири групи: із об'єктивно-метричним вимірювальним результатом; з вимірюванням в умовних одиницях (очки); з визначенням за кінцевим ефектом або перевагою в умовних одиницях (очках) виконання дій у варіативних ситуаціях; із комплексним визначенням.

У трьох із поданих груп на результат впливає рішення судді. Тому у цих видах результату залежить від об'єктивно та суб'єктивно обумовлених дій суддів, помилки яких можуть бути доленосними в подальшій діяльності спортсменів (В. С. Келлер, В. М. Платонов, 1993).

У сучасному футболі роль арбітра надзвичайно відповідальна. У грі бере участь значна кількість протидіючих суперників. Змагальна діяльність характеризується різноманітністю ситуацій, великими розмірами поля і складними правилами [3; 4]. Якщо ж прийняти до уваги надзвичайну популярність футболу, велику глядацьку аудиторію, то цей вид спорту слід віднести до складних для діяльності суддів [5; 6].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано згідно з темою 2.1.14.7п. "Структура і регуляція змагальної діяльності в ігрових видах спорту" Зведеного плану науково-дослідницької роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006 – 2010 роки Міністерства України у справах сім'ї молоді та спорту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність суддівської діяльності у спорті підкреслюють А. И. Горбачевым (1976); К. Даниловым (2000); В. Л. Згобою, В. І. Левківим (2003).

У футболі розглядалися загальні положення суддівства (В. В. Соломонко, Г. А. Лісенко, О. В. Соломонко. 2005); особливості фізичної підготовки арбітрів В. Д. Петров, А. Б. Абдуллін. 2006). Виявлені практичні рекомендації для арбітрів у їх професійній діяльності В. Г. Дзятко 1977; А. Л. Дулин 1986; К. Л/ Вихров 1987) не враховують підвищеного рівня складності змагальної діяльності і відповідно змін у діяльності арбітрів. Таким чином, формується практичне завдання щодо визначення чинників впливу на діяльність арбітрів у футболі та вагомості.

Мета дослідження. З'ясувати вагомість чинників, що мають вплив на діяльність арбітра у футболі.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення відомостей науково-методичної літератури, експертне оцінювання, методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. На сучасному етапі розвитку для футболу характерна інтенсифікація змагальної діяльності. Це призводить до виникнення більшої кількості ігрових ситуацій, частих випадків грубої гри, особливо в

міжнародних офіційних зустрічах, що характеризують збільшеною складністю оцінювання діяльності арбітра (В. В. Соломонко, Г. А. Лисенчук, О. В. Соломонко, 1997). Також К. Л. Віхров, В. Догадайло (1997) зазначають, що перебіг подій, видовищність та естетичність змагання діяльності значною мірою залежить від дій арбітра. Йому відведено функцію контролю за суворим дотриманням правил гри [2; 4; 7; 9].

Для проведення футбольних матчів Федерацією Футболу призначає бригаду арбітрів у складі чотирьох осіб (головного арбітра, резервного і двох асистентів арбітра). Винятком в цьому етапі є експеримент УЄФА у Лізі Європи, де до зазначених арбітрів для обслуговування футбольних матчів залучають ще два арбітри, які знаходяться за воротами команд. Їх функція полягає у тому, що вони допомагають головному арбітрові винести правильне рішення в спірних моментах про зарахування або не зарахування взяття воріт [1; 7; 9].

Центральною особою футбольного поединку є головний арбітр, якому надано функцію керівника гри і відведено функцію контролю за дотриманням правил гри. Рішення щодо гри, є остаточними. Серед обов'язків арбітрів у футболі слід виділити такі [5; 6; 9]:

- стежити за чітким виконанням усі пунктів правил гри;
- стежити за часом гри, а після закінчення матчу заповнювати рапорт;
- ухвалювати покарання за порушення правил гри.

Серед організаційних особливостей діяльності арбітра визначено зобов'язання прибути на місце змагань за одну годину до початку гри, щоб: визначити придатність поля до гри; перевірити склади команд; відібрати м'ячі для гри; перевірити листи-заявки, картки футболістів (вони подаються судді до початку матчу); перевірити взуття та спорядження футболістів; обговорити проведення гри з асистентами судді [5; 6].

Рухову діяльність арбітра в процесі футбольного матчу можна поділити на періоди: рух арбітра впродовж гри кроком та бігом.

Успішність діяльності арбітра, як зазначає К. Л. Віхров (1981), залежить від розуміння змісту спортивної боротьби, трактування правил виду спорту, а також від відповідної фізичної та психічної підготовленості арбітрів.

Загальна підготовленість арбітра [7; 9] складається з теоретичної (знання правил гри, методів суддівства); фізичної (базова рухова діяльність); психологічної (розвиток психічних якостей і властивостей особистості); морально-вольової (основа моральної стійкості в житті і спорті); ігрової (розуміння гри, здатність інтуїтивно розбиратися в її складнощах).

Ці складові взаємопов'язані, але ті чи інші з них домінують на різних етапах багаторівневої підготовки суддів.

Структура і зміст фізичної підготовленості суддів має багато спільних ознак із фізичною підготовленістю футболістів, проте розвиток окремих якостей має для суддів важливіше значення, ніж для футболістів. Якості, які є значущими та більшою мірою визначають рівень підготовленості суддів, – це витривалість (спеціальна) та швидкість (передусім швидкість переміщення). Слід розрізняти стартову та дистанційну швидкість, які є взаємопов'язаними. Більшою мірою в руховій діяльності суддів проявляються такі якості, як сила, спритність і витривалість [9]. Проте реалізація рівня підготовленості суддів відбувається в умовах впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища [4; 5; 6].

Таким чином, постає актуальне завдання визначення вагомості чинників у діяльності арбітрів у футболі. Це формує необхідність проведення експертного оцінювання щодо чинників у діяльності арбітра у футболі та визначення сили їх впливу.

При підготовці арбітрів у футболі потрібно враховувати не лише вище зазначені чинники, але і вплив важливих чинників під час проведення матчів. Узагальнення відомостей науково-методичних робіт [2 – 7] дало нам можливість визначити чинники впливу на діяльність під час обслуговування матчів у футболі та об'єднати їх у групи (рис. 1).

Таким чином, виділено чотири групи: природні, поведінкові, внутрішні та інші чинники впливу на арбітра під час обслуговування гри.

До першої групи чинників впливу належать: особливості місця проведення, географічні та кліматичні умови (дощ, сніг, вітер, туман, сонце, температура повітря, висота відносно моря, вологість повітря, різниця часових поясів), обладнання місць проведення матчів та наявність інвентарю, засоби зв'язку [2; 4; 6].

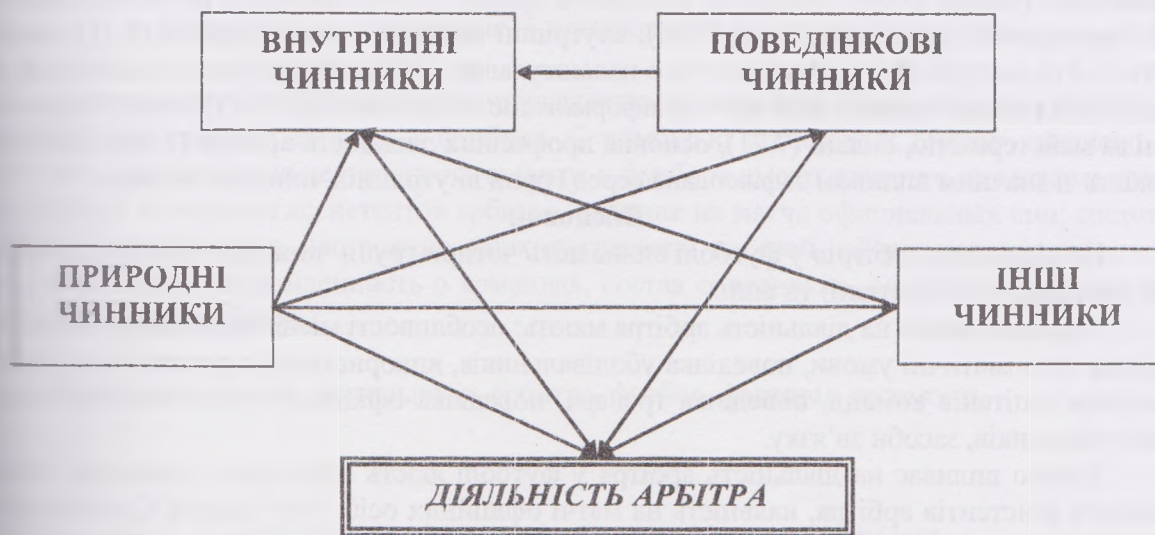

Рис. 1. Групи чинників, що впливають на діяльність арбітра у футболі

Поведінкові чинники впливу – поведінка уболівальників, використання піротехнічних засобів, поведінка гравців, поведінка капітанів команд, поведінка тренера, поведінка офіційних представників команд, поведінка асистентів арбітра, наявність на матчі офіційних осіб (президента, прем'єр-міністра, президентів футбольних організацій тощо) [2; 3; 7].

Серед внутрішніх (особистісних) чинників впливу ми виділили стан здоров'я, самоповагу, застрій, психологічне налаштування, сформованість ставлення до команд [2-7].

Окрім зазначених у науково-методичних роботах [8], виділені ще такі чинники: поінформованість про команди, склад суперників: рівні за класом (сильні, слабкі); різні за майстерністю, основна професійна діяльність арбітра. Вони належать до групи інших чинників впливу.

Отримані групи чинників уведено до спеціально розроблених бланків для експертного оцінювання. До експертної оцінки були залучені арбітри: А. А. Шандор, В. Пономарьов – II категорія (арбітр ФІФА), О. Ф. Огерчук, Е. А. Валенко, Ю. А. Можаровський – III категорія, О. Б. Колобич, М. Ф. Біць – I категорія. Стаж професійної діяльності Шандора становив понад 10 років. Зміст проведеного експертного оцінювання полягав у визначенні вагомості впливу чинників. Він визначався за дев'ятибальною шкалою. Так, кількість балів від 1 до 3 вказувала на незначний рівень впливу чинника на професійну діяльність арбітра; 4 – 6 балів – середній вплив; 7 – 9 балів – значний вплив. За результатами експертного оцінювання було сформовано три групи чинників за вагомістю їх впливу на арбітра під час проведення матчів із футболу (рис. 1)

За результатами експертного оцінювання з вказаних у бланку до групи з незначним рівнем впливу було віднесено жодного з чинників впливу. Це говорить про якісний відбір чинників впливу в експертному бланку.

Експерти зафіксували середній вплив серед природних чинників – особливості місця проведення матчу (5,86), географічні і кліматичні умови: дощ (5,57), сніг (6,00), вітер (6,43), туман (5,00), сонце (5,00), температура повітря (5,71), висота відносно рівня моря (6,29), вологість повітря (5,00), різниця часових поясів (5,57). Також середній вплив надано поведінковим чинникам: поведінка уболівальників (5,86), використання піротехнічних засобів (4,57), поведінка капітанів команд (5,43), поведінка тренера (6,43), поведінка офіційних представни-

ків команд (5.57) – та групі інших чинників впливу – склад суперників: рівні за майстерністю (5.57), слабкі (5.86), різні за майстерністю (6.14), засоби зв'язку (5.29).

Значний вплив на діяльність арбітра у футболі відзначено у таких чинниках: природні чинники – якість інвентарю (м'яч, ворота, кутові прапорці тощо) (7.00); поведінкові чинники – поведінка гравців (7.00), поведінка асистентів арбітра (7.86), наявність на матчі офіційних осіб (президента, прем'єр міністра) (7.00); внутрішні чинники – стан здоров'я (8.71), самопочуття (7.71), настрої (8.29), психологічне налаштування (9.00), сформоване ставлення до команд (7.14) та інші чинники впливу – поінформованість про команди (7.43), склад суперників: рівні за майстерністю, сильні (7.71), основна професійна діяльність арбітра (7.29). Найбільша кількість зі значним впливом зафіксована серед групи внутрішніх чинників впливу.

Висновок

На діяльність арбітрів у футболі впливають чотири групи чинники: природні, поведінкові, внутрішні (особистісні) та інші.

Середній вплив на діяльність арбітра мають: особливості місця проведення матчу, географічні та кліматичні умови, поведінка уболівальників, використання піротехнічних засобів, поведінка капітанів команд, поведінка тренера, поведінка офіційних представників команд, склад суперників, засоби зв'язку.

Значно впливає на діяльність арбітра у футболі якість інвентарю; поведінка гравців, поведінка асистентів арбітра, наявність на матчі офіційних осіб; стан здоров'я, самопочуття, настрої, психологічне налаштування, сформоване ставлення до команд; поінформованість про команди, склад суперників, основна професійна діяльність арбітра.

Перспективи подальших досліджень передбачають визначення критеріїв ефективності та формування на їх основі практичних рекомендацій для початкової підготовки арбітрів у футболі.

Список літератури

1. Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів // В. С. Келлер, В. М. Платонов. – Л. : Укр. Спорт. Асоціація, 1993. – 269 с.
2. Данилов К. Методология объективизации судейства соревнований в олимпийских дисциплинах фристайла / К. Данилов // Наука в олимпийском спорте. – К., 2000. – № 1. – С. 43-52.
3. Горбачев А. И. Факторы, обуславливающие успешность деятельности судьи в условиях соревнований (на примере волейбола) : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теория и методика физ. воспитания и спорт. тренировки”. – Л., 1976. – 18 с.
4. Дулин А. Л. Исследования эффективности программы начальной подготовки судьи по баскетболу / А. Л. Дулин // Теория и практика физической культуры. – 1986. – № 7. – С. 34-35.
5. Вихров К. Л. Подготовка футбольного арбитра. – К. : Здоров'я, 1987. – 200 с.
6. Латышев Н. Г. Практикум футбольного арбитра. – М. : Физкультура и спорт, 1987. – 207 с.
7. Соломонко В. В. Футбол / В. В. Соломонко, Г. А. Лісенчук, О. В. Соломонко. – К. : Олімпійська література, 2005. – 294 с. – ISBN 966-7133-76-1
8. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 808 с. – ISBN 966-7133-64-8
9. Петров В. Д. Физическая подготовка футбольных арбитров / В. Д. Петров, А. Б. Абдула. – Харьков, 2006. – 96 с. – ISBN 966-8798-03-1.

ВЕСОМОСТЬ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АРБИТРА В ФУТБОЛЕ

Андрей САМЧУК, Марьян ПИТЫН

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. Статья посвящена определению весомости факторов влияния в профессиональной деятельности арбитра в футболе. С помощью экспертных оценок выяснено, что наибольшее влияние на деятельность арбитра в футболе имеют качество инвентаря; поведение игроков, поведение ассистентов арбитра, наличие на матче официальных лиц; состояние здоровья, самочувствия, настроение, психологический настрой, сформированность отношения к командам; осведомленность о командах, состав соперников, основная профессиональная деятельность арбитра.

Ключевые слова: деятельность арбитра, футбол, факторы, весомость.

PONDERABILITY OF FACTORS OF INFLUENCE ON PROFESSIONAL ACTIVITY OF ARBITER IN FOOTBALL

Andrey SAMCHUK, Mar'yan PITYN

Lviv State University of Physical Culture

Annotation. The article is devoted to determination of ponderability of factors of influence in professional activity of arbiter in football. As the expert estimations show, that high quality of equipment, behavior of players, assistants of arbiter, official persons present on the match; state of health, mood, psychological mood, the attitude toward teams; information about teams, staff of rival teams, professional activity of arbiter have the considerable influence on the activity of arbiter in football.

Key words: activity of arbiter, football, factors